קיצור שלחן ערוך — דיני ברכת היין וברכת הטוב והמטיב

עַל הַיַּיִן מְבָרְכִין בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן, וּלְאַחֲרָיו עַל הַגֶּפֶן וְכוּ'. וְאֵין חִלּוּק בְּיַיִן, אֲפִלּוּ הוּא עֲדַיִן תּוֹסֵס, וַאֲפִלּוּ זָב מֵעַצְמוֹ, וַאֲפִלּוּ יַיִן מְבֻשָּׁל אוֹ קוֹנְדִּיטִין, דְּהַיְנוּ שֶׁנָּתְנוּ לְתוֹכוֹ דְּבַשׁ וּבְשָׂמִים אוֹ לַעֲנָה שֶׁהוּא מַר, אֲפִלּוּ הַיַּיִן מֵרִיחַ כַּחֹמֶץ, כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ לוֹ טַעַם יַיִן הֲוֵי יַיִן לְעִנְיַן בְּרָכָה. אֲבָל אִם נִתְחַמֵּץ בְּעִנְיָן שֶׁיֵּשׁ בְּנֵי אָדָם שֶׁנִּמְנָעִין לִשְׁתּוֹתוֹ מִפְּנֵי חֲמִיצוּתוֹ, יֵשׁ סָפֵק בְּבִרְכָתוֹ (וְאַף שֶׁיָּכוֹל לְבָרֵךְ בִּתְחִלָּתוֹ שֶׁהַכֹּל, עֲדַיִן יֵשׁ סָפֵק בִּבְרָכָה אַחֲרוֹנָה). וְלָכֵן אֵין לִשְׁתּוֹתוֹ אֶלָּא אִם כֵּן יָבֵרְךְ תְּחִלָּה עַל יַיִן טוֹב (דִּין יֵין צִמּוּקִים עַיֵּן לְקַמָּן סוֹף סִימָן נ"ג).

הַחַרְצַנִּים שֶׁהוֹצִיאוּ מֵהֶם הַיַּיִן רַק עַל יְדֵי דְּרִיכָה וְלֹא נֶעֶצְרוּ בְּבֵית הַבַּד, אִם נָתְנוּ עֲלֵיהֶם מַיִם, אֲפִלּוּ לֹא מָצְאוּ יוֹתֵר מִמַּה שֶׁנָּתְנוּ, אוֹ אֲפִלּוּ מָצְאוּ פָּחוֹת, מִכָּל מָקוֹם אִם טָעְמוֹ יַיִן מְבָרְכִין עָלָיו בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן. אֲבָל אִם נֶעֶצְרוּ הַחַרְצַנִּים בְּבֵית הַבַּד וְאַחַר כָּךְ נָתְנוּ עֲלֵיהֶם מַיִם אוֹ שֶׁנָּתְנוּ מַיִם עַל שִׁמְרֵי יַיִן, אֵינוֹ אֶלָּא כַּמַּיִם.

יַיִן שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמַיִם, אִם אֵין בַּיַּיִן אֶלָּא אֶחָד מִשִּׁשָּׁה חֲלָקִים שֶׁבַּמַּיִם, וַדַּאי בָּטֵל הַיַּיִן וְאֵינוֹ רַק כַּמַּיִם. וְאִם יֵשׁ בּוֹ יַיִן יוֹתֵר, אִם דֶּרֶךְ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לִמְזֹג אוֹתוֹ כָּל כָּךְ וְלִשְׁתּוֹתוֹ בְּמָקוֹם יַיִן, מְבָרֵךְ עָלָיו בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן וּלְאַחֲרָיו עַל הַגֶּפֶן. וְאִם לֹא, בְּטֵלָה דַּעְתּוֹ (ר"ד).

כְּשֵׁם שֶׁהַפַּת אִם קָבַע עָלָיו פּוֹטֵר כָּל מִינֵי מַאֲכָל, כָּךְ הַיַּיִן אִם קוֹבֵעַ עַצְמוֹ לִשְׁתּוֹת יַיִן, פּוֹטֵר שְׁאָר מַשְׁקִין מִבְּרָכָה רִאשׁוֹנָה וּמִבְּרָכָה אַחֲרוֹנָה. וְדַוְקָא אִם הַמַּשְׁקִין הָיוּ עוֹמְדִין לְפָנָיו בְּשָׁעָה שֶׁבֵּרַךְ עַל הַיַּיִן אוֹ שֶׁהָיָה עַל כָּל פָּנִים בְּדַעְתּוֹ לִשְׁתּוֹת אוֹתָן מַשְׁקִים. אֲבָל אִם לֹא הָיָה לְפָנָיו וְלֹא הָיְתָה דַּעְתּוֹ עֲלֵיהֶן, הֲוֵי סָפֵק אִם צָרִיךְ לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן אוֹ לֹא. עַל כֵּן, יִמְנַע אֶת עַצְמוֹ מֵהֶם עַד לְאַחַר שֶׁיְּבָרֵךְ בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה עַל הַיַּיִן, אוֹ שֶׁיְּבָרֵךְ עַל אֵיזֶה דָּבָר מַאֲכָל שֶׁהַכֹּל וְיִכָּוֵן לִפְטוֹר גַּם אֶת הַמַּשְׁקִין.

אִם לֹא קָבַע אֶת עַצְמוֹ לִשְׁתּוֹת יַיִן, אֶלָּא שָׁתָה דֶּרֶךְ אַרְעִי, וְגַם לֹא הָיְתָה דַּעְתּוֹ לִשְׁתּוֹת מַשְׁקִים אֲחֵרִים, אָז וַדַּאי צָרִיךְ לְבָרֵךְ בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה עַל מַשְׁקִים אֲחֵרִים, אֶלָּא דְּאַכַּתִּי אִכָּא סָפֵק בִּבְרָכָה אַחֲרוֹנָה אִם נִפְטְרָה בִּבְרָכַת עַל הַגֶּפֶן שֶׁיְּבָרֵךְ עַל הַיַּיִן אוֹ לֹא. עַל כֵּן יֵשׁ לֶאֱכוֹל אֵיזֶה פְּרִי שֶׁיְּבָרֵךְ אַחֲרָיו בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת לִפְטוֹר גַּם אֶת הַמַּשְׁקִין.

הַמְקַדֵּשׁ עַל הַיַּיִן וְדַעְתּוֹ לִשְׁתּוֹת יַיִן שָׂרָף אוֹ קַאפֶע, יֵשׁ סָפֵק אִם נִפְטְרוּ בַּבְּרָכָה שֶׁעַל הַיַּיִן אוֹ לֹא. עַל כֵּן יֵשׁ לוֹ לְכַוֵּן שֶׁלֹּא לִפָּטֵרָם. וְאַף עַל פִּי כֵן יְבָרֵךְ עַל מְעַט סָכָר שֶׁהַכֹּל לִפְטוֹר גַּם אֶת הַמַּשְׁקִין.

כְּשֶׁמְּבָרֵךְ עַל הַיַּיִן בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה, וְיֵשׁ שָׁם גַּם אֲנָשִׁים אֲחֵרִים, יֹאמַר: סַבְרִי רַבּוֹתַי, רְצוֹנוֹ לוֹמַר, תְּנוּ דַּעַתְכֶם לִשְׁמֹעַ, כְּדֵי שֶׁיַּפְסִיקוּ מֵאֲכִילָתָן לִשְׁמֹעַ הַבְּרָכָה.

שָׁתוּ מִיַּיִן אֶחָד, בֵּין בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה בֵּין שֶׁלֹּא בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה וְהֵבִיאוּ לָהֶם יַיִן אַחֵר, אֵינוֹ מְבָרֵךְ עָלָיו בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן, כֵּיוָן שֶׁלֹּא נִמְלַךְ וְלֹא אַסַּח דַּעְתֵּהּ מִיַּיִן, אֲבָל מְבָרֵךְ עָלָיו הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב. וְכֵן אִם

הֵבִיאוּ לָהֶם עוֹד יַיִן שְׁלִישִׁי, מְבָרְכִין גַּם כֵּן עָלָיו הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב. וְכֵן עַל הַרְבֵּה (מֵעָבְדָא דְּרַבִּי עַל כָּל חָבִית וְחָבִית שֶׁהָיָה פּוֹתֵחַ הָיָה מְבָרֵךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב) (יְרוּשַׁלְמִי ברכות סוֹף פרק כיצד מברכין).

וְאִם הָיָה נִמְלַךְ מַמָּשׁ בְּאוֹפֶן שֶׁצָּרִיךְ לְבָרֵךְ שֵׁנִית בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן (עַיֵּן לְקַמָּן סִימָן נ"ז), מְבָרֵךְ תְּחִלָּה הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב וְאַחַר כָּךְ בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן.

הָא דְּמְבָרְכִין הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, דַּוְקָא בְּסָתָם, שֶׁאֵינוֹ יָדוּעַ שֶׁהַשֵּׁנִי גָּרוּעַ מִן הָרִאשׁוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יָדוּעַ אִם מְשֻׁבָּח מִן הָרִאשׁוֹן. אֲבָל אִם יָדוּעַ שֶׁהוּא גָּרוּעַ מִן הָרִאשׁוֹן, אֵין מְבָרְכִין עָלָיו. אַךְ כְּשֶׁהוּא בָּרִיא לַגּוּף יוֹתֵר מִן הָרִאשׁוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא גָּרוּעַ בַּטַּעַם, מְבָרְכִין עָלָיו הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב.

אֲפִלּוּ הָיָה לָהֶם מִתְּחִלָּה שְׁתֵּי יֵינוֹת, אֶלָּא שֶׁלֹּא הָיָה לִפְנָיו יַחַד כְּשֶׁבֵּרַךְ בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן, מְבָרֵךְ עַל הַשֵּׁנִי הַמְשֻׁבָּח הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב. אֲבָל אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶן לְפָנָיו עַל הַשֻּׁלְחָן, אֵינוֹ מְבָרֵךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, אֶלָּא בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן מְבָרֵךְ עַל הַמְשֻׁבָּח לִפְטוֹר גַּם אֶת הַגָּרוּעַ.

אֵין מְבָרְכִין הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב אֶלָּא אִם יֵשׁ עוֹד מִן הַיַּיִן הָרִאשׁוֹן וְרוֹצִים לִשְׁתּוֹת אֶת הַשֵּׁנִי מִשּׁוּם שִׁנּוּי יָיִן. אֲבָל אִם מֵחֲמַת שֶׁהַיַּיִן הָרִאשׁוֹן כָּלָה מְבִיאִין אֶת הַשֵּׁנִי, אֵין מְבָרְכִין עָלָיו.

אֵין מְבָרְכִין הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב אֶלָּא כְּשֶׁיֵּשׁ אַחַר עִמּוֹ שֶׁהוּא שׁוֹתֶה גַּם כֵּן מִשְּׁתֵּי הַיֵּינוֹת. דְּהָכִי מַשְׁמַע, הַטּוֹב לוֹ וְהַמֵּטִיב, לַחֲבֵרוֹ. וְהוּא הַדִּין אִם אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו עִמּוֹ. אֲבָל אִם הוּא יְחִידִי, אֵינוֹ מְבָרֵךְ.

הָאוֹרֵחַ שֶׁמֵּסֵב אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת, אִם בַּעַל הַבַּיִת נוֹתֵן אֶת הַקַּנְקַן עַל הַשֻּׁלְחָן שֶׁיִּשְׁתֶּה מִי שֶׁיִּרְצֶה, כְּמוֹ שֶׁעוֹשִׂין בְּסְעוּדוֹת גְּדוֹלוֹת, אִם כֵּן, הַיַּיִן הוּא כְּמוֹ בְּשֻׁתָּפוּת וּמְבָרְכִין הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב. אֲבָל אִם הַבַּעַל הַבַּיִת נוֹתֵן לְכָל אֶחָד כּוֹסוֹ, אֵין מְבָרְכִין הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, כֵּיוָן שֶׁאֵין לָהֶם שֻׁתָּפוּת בְּיָיִן. וַאֲפִלּוּ הַבַּעַל הַבַּיִת אֵינוֹ מְבָרֵךְ (קע"ה).

אֶחָד יָכוֹל לְבָרֵךְ לְהוֹצִיא אֶת כֻּלָּם, וְיֹאמַר תְּחִלָּה: סַבְרִי וְכוּ' שֶׁיִּתְּנוּ לֵב לִשְׁמֹעַ וְיַעֲנוּ אָמֵן שֶׁיֵּצְאוּ בִּבְרָכָתוֹ. וְדַוְקָא כְּשֶׁיֵּשׁ לְכָל אֶחָד כּוֹסוֹ לְפָנָיו שֶׁיִּטְעֹם מִיָּד, שֶׁלֹּא יְהֵא הֶפְסֵק בֵּין הַבְּרָכָה לַשְּׁתִיָּה.

אִם מְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן עַל כּוֹס יַיִן אַחֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ עָלָיו הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, שֶׁהוּא יוֹצֵא בְּמַה שֶׁאָמַר בִּבְרִכַּת הַמָּזוֹן הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב (קע"ה).